

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita Et Moribus Ioannis De Almeida Societatis Iesv Presbyteri

Macedo, António de

Romae, 1671

Liber Primus

urn:nbn:de:hbz:466:1-44105

DE VITA,
ET MORIBVS
IOANNIS
DE ALMEIDA

S. I. Presbyteri.

LIBER PRIMVS
CAPVT PRIMVM.

*Ioannis natales, educatio, infantia
pericula.*

Ordini, quod floren-
tissimi Anglię Regni
caput est, Ioannes,
Anno à partu Virgi-
nis MDLXXII. lucē
vidit; Parentes illi contigere Ca-
tholici, pietate, quàm genere no-
biliore. Patri nomen fuit Ioan-

A nes

nes Mada; qui multis ex legitima coniuge susceptis liberis, huic natu minimo Ioannis indidit nomen, eumq; cæteris dilexit teneriùs, tum quòd altam præ se ferebat indolem; tum quod sibi simillimum natura fecerat. Vix dum filius cæperat viuere, cùm mater desijt, quasi quæ talem genuisset filiũ, nihil ei deinceps inter mortales agendũ superesset.

Regnabat per id tempus in Anglia Elifabetha, virilis animi foemina, dubia rerum, & morum fama, quæ nefarium Romanæ Sedis bellum indixerat, & multarum hæresum pestes in omne suum Regnum inuexerat; sequè, nouo portento, Anglicanę Ecclesię ferebat caput. Idcirco Ioannes Mada, vt erat antiquæ religionis amans, satisque intelligebat, quantum esset in optima educatione momenti, rectè se facturum putauit,

git, sicubi virum aliquem pium,
ris, & grauem bene Catholicum,
di- nancisceretur, cui filium sana do-
xi- ctina, Romano ritu, probisque
fe- moribus imbuendum committe-
ibi- ret. Auiæ etiam paternæ foeminæ
ix- prudenti, & in paucis religiosæ
m- nepotis curam demandauit, vt
ge- eum matris sollicitudine, & amo-
in- re ad pietatem informaret. Et
• quidem puer vt erat candida, &
n- cerea à natura indole, tradita à
mi- Magistris virtutum documenta,
im- reddebat moribus: & probitate,
e- ad modestia maiorem præ se fe-
um- rebat ætatem: & vti fere viris ad
n- egregia natis, quò quemq; celsa
uo- indoles, & diuini Numinis pro-
fe- uidentia ferat, prima statim ar-
la- gumento est ætas, iam tum ab in-
a- fantia imitandis Ecclesiæ Sacris,
n- & suis ad Deum fundendis ora-
ne- tiunculis Ioannes prodidit, quod
a- olim viuendi institutum sectatu-

rus esset. Nec verò illi defuit elegantis totius corporis forma, & prof constitutio: adeò animo, pulcher- tis h rimo corporis hospiti, pulcher- di r rimum etiam hospitium prouideade dentia diuina fabricauit. quæ

Vix octauum ætatis annum lus c attigerat, cùm Satanas quantus eam tandem vir esset futurus certo ret: f præfagiens, eum de medio tolle- vt p re cogitauit. Ergò nocte quadam noxi assumpta nigerrimi felis specie, batu dormientis fauces comprimere, sui a & gulam interstringere conatus ac l est: quo in discrimine excitus à se d somno puer, vt se à timore colle- bat: git, signo crucis frontem muni- tis i uit, & Sanctissima I E S V M A- prof R I A E nomina inuocauit: ijsque rem munitus armis felem abegit: ac vltre subito delapsi è cælo affuere An- flag geli, multa perfusi luce, qui par- fuga tam de tartareo hoste victoriam mu- stes musicis concentibus celebrarunt.

Vbi

Vbi se illa bellandi arte nihil
& proficere intellexit humanæ salu-
er. tis hostis, longè diuersam pugna-
er. di rationem inijt. Habitabant in
ui. eadem domo puer, & femina,
m. quæ se virginẽ ferebat; huic ma-
tus lus dæmon faces subdidit, vt per
rtò eam pueri virginitatẽ expugna-
le. ret: facilè cõcepit ignem mulier,
am vt potè dæmonis fraudibus ob-
e. noxia: neque iam aliud medita-
re, batur, quàm quomodò puerum in
rus sui amorem pertraheret: crebrò,
s. ac libenter in eius conspectum,
le. se dabat: sermonem auidè capta-
ni. bat: adijciebat cæteros cupidita-
A. tis igniculos; sed quòd minùs ijs
ue proficeret, tandem solum in loco
ac remoto ab arbitris deprehensum
n. vltrò verbis, & factis ad turpe
ar. flagitium prouocat: at ille certus
m. fugam, eamque maturam opti-
nt. mum ad vincendos pudicitie ho-
stes esse remedium, celeri se in-

de fuga proripuit, & periculo explicauit. Porrò cùm suis ille viribus parùm confideret, & hæreticos inter Catholicum se gerere rem periculi plenam esse duceret, grassante eo maximè tempore per Angliam hæresi, & continentis incendij more cuncta depascente, patriam domum, Angliamque relinquere, & in Lusitaniam trajcere decreuit, ut inter Lusitanos Catholicam religionem palàm profiteretur; & comperto idoneo aliquo instituto vitæ honestè, ac tutò ætatem traduceret. Hoc igitur sibi constituto, onerariam, quæ per id fortè tempus Londino soluebat in Lusitaniam, repente conscendit: transmissoque mari ad Viannæ portum appulit. Celebre id est, & opulentum in ea Lusitanie prouincia, quam vocant *Interamnesem* à duobus Minio, & Du-

rio

rio fluuijs , qui illam claudunt ,
Emporium, viginti ferè milliarijs
à Brachara Augusta difiunctum ,
aperto ad Galletiæ mare portu
nobile , virorum inprimis fortiũ,
illustriumqne natalibus clarum .

CAPVT SECVNDVM.

*Ioannis pueritia Vianæ; & in Bra-
siliam nauigatio .*

MOrabatur id temporis Via-
næ Benedictus Rocha Be-
zerra, vir honestus & copiosus,
qui Ioannis parentem Londini
quondam nouerat, eoque fami-
liariter vsus fuerat, dum illa in
Vrbe mercaturę causa versaretur.
Is veteris amici memor venien-
tem ex Anglia filium omni pror-
sus humano subsidio destitutum,
domi benignè excepit, & pater-
no fouit amore : mox ei proba-

tum magistrum quæsiuit, qui cum puerum ad omnem virtutem formaret, tum instituta & mores simul cum sermone Lusitanæ gentis perdoceret: vsu enim constat quãti referat eorum quibus cum agas ritus, & linguam tenere. Accessit quòd fæmina magno natu Benedicto consanguinea, egregia pueri forma, & indole capta, illius matrem agere & magistrã voluit: ac vt erat eximiè pia, hoc vnum imprimis egit, vt Ioannes non minus disceret sanctè viuere, quam rectè loqui. Nec irrita spes docentis fuit; enimvero cum esset puer ingenio docili, facilè magistros sequebatur quocumque ducerent.

Contigit paulò post quod vix miraculo eximas. Altam conscenderat arborem ea fortasse mente vt indè decerperet poma. Cæterùm vestigio fallente delapsus

fus

sum
for-
si-
en-
stat
um
e.
na-
re-
ota,
strā
e,
Io-
ctē
lec
ni-
nio
e-
vix
on-
e
a.
p-
sus ad terram præceps venit, & gra-
uiter dextrum latus iacēti fa-
xo allisit; mortuo similem fami-
liares domum retulerunt, & co-
niecerunt in lectum: ibi iam sibi
redditus opem à Deo implorauit;
& præsentem expertus est: feda-
tis quippè repentè doloribus sa-
num se sensit & confirmatum, in-
tegris non solum membris, sed
etiam viribus.

Illo defunctus vitæ periculo,
pueritiam iam egressus, & tra-
ctandis seculi negotijs habilis, si-
ue vt morem gereret Benedicto
Rochæ Bezerrę, quem parentis
loco habebat: siue inanis lucri
cupiditate allectus, mercaturam
facere cepit; atque ad illam que-
stuosius exercendam, in Brasi-
liam, opulentam noui orbis re-
gionem Lusitanorum imperio su-
biectam, nauigare instituit. In
quo diuini Numinis prouiden-
tiam

tiam mirari iure debemus, quæ
 Ioanni pecuniarum lucris inhian-
 ti, & idoneum ad illa comparan-
 da modum perquirenti, trans-
 mittendi in Americam mentem
 immisit, vt ibi studio repente
 conuerso è fluxis seculi rebus ad
 æternas animum reuocaret; &
 alter Brasiliæ Apostolus, demor-
 tuo Iosepho Anchietæ non minus
 prodigijs quàm virtutibus (si fas
 est dicere) par existeret.

Cæterùm, cùm in Brasiliam è
 Lusitania nauigaret, fortè in pro-
 ram, quæ rostrum nauis eminent,
 incautiùs ascendit & fallente ve-
 stigio in mare decidit. Lapsum
 conclamarunt Socij: nauis quip-
 pè passis velis secundo vento fe-
 rebatur; nec inhiberi cursus po-
 terat: fluctus intumuerant, & ex-
 ceptum obruerant: ipse natandi
 rudis, pene peribat. Verùm ope
 diuina paulò post ad nauim re-

uoca-

uocatus, exceptus à Socijs præter
spem saluus euasit : omnes mi-
raculum, rei nouitate attoniti,
esse confirmarunt.

CAPVT TERTIVM.

*Brasilia situs & fertilitas, maxi-
mè Pernambuci; incolarum
item mores attinguntur.*

BRasiliam nobilem Americæ
Australis prouinciam esse
constat; quam Petrus Alures Ca-
pralis Lusitanæ classis Præfectus
dum in Orientis Solis Indiam,
cursum dirigeret, lōgiore, quàm
par erat, ambitu ad Austrum fa-
cto, felici navigationis errore,
primus aperuit, Anno sal. huma-
næ M. D. Americus postea Ves-
pucius Florentinus, Emmanue-
lis Lusitanæ Regis auspicijs, eā-
dem accuratiùs explorauit. Ini-

tium à Septemtrione capit duobus iufrà Aequatorem gradibus: Austrum versùs ad gradus quinque supra triginta excurrit. Orientalem oram immani tractu Oceanus Atlanticus alluit. Ad Occasum altissimos spectat montes, qui illam à Peruuia, ditissima Hispanæ ditionis prouincia, disterminant. Oræ maritimæ ductus amplo sanè gyro ad mille ferè leucas protenditur. Præcipuæ ad mare Vrbes, arcesque munitæ visuntur aduersùs hostiù classes à Lusitanis extructæ, quarum caput *Omnium Sanctorum Bahia* dicitur, non minùs opibus, quam armis potens, propria Brasiliæ Episcopi, & Regij Præfecti sedes; Regio inprimis amæna est, & fertilis; cæli admodum iucunda, salubrisque temperies: abundat vbique lacubus, & omnibus inclytis. Semina ter-

ræ credita multiplici prouentu
reddit; Saccari præsertim ferax,
quod multis inde nauibus in Eu-
ropam euectum ingenti merca-
torum lucro longè, latèque diuē-
ditur. Hæc verò soli fæcunditas,
& cæli clementia cum indigena-
rum feritate, & morum turpidi-
ne ex æquo videtur contendere.
Sæuissima quippè sunt Brasiliis
ingenia, ad cædes prona, & hu-
manis vesci carnibus assueta;
nec minus in crapulam, vene-
remque soluta. Tam alta ijs in-
cumbit barbaries, vt sola cor-
poris forma homines præferant,
cætera belluas repræsentent. A-
deò deprauati mores rationis lu-
men extinguunt. Assiduo tamen
cum Lusitanis vsu, commercio-
que, detrita iam magna ex par-
te barbarie, cultiores in dies mo-
res accipiunt: & ad Christianam
humanitatem nostrorum maximè
ope-

ope-

opera hominum informantur, & poliuntur.

Coloniæ quatuordecim, quas Præfecturas appellant, vniuersã distinguunt regionem, vti Scriptores Lusitani communi consensu tradunt; quibus tanquam suarum rerum peritioribus, certa fides habenda est; quidquid scribant, re minus benè examinata, Antonius Herrera, Regius Castellæ Historicus, Atlas nouus, alijque Authores externi. Omnium Coloniarum florentissima, Pernambucensis habetur, vel certerè nulli secunda, cùm cæli temperie, tum soli fecunditate. Olinda (sic oppidum Lusitani vocant) totius Præfecturæ caput, in edito sita eminent, quod pulcherrima sit, & spectatu dignissima, adusque maris litus per inequales vallium tractus, & longos platearum ductus effusa; ci-

ui-

uibus honestis & opulentis frequens; ædibus magnificis, templisq; augustis conspicua. Sacrarum præterea familiarum nobilitata cænobijs. Societatis præfertim IESV collegiū in summo montis vertice erectū Urbis maiestatem auget, & primum se ex alto terræ adnauigantibus ostentat. Fertilissimus verò ager rerum omnium abundat copia, ad delicias etiam & voluptates; quas inde magno cum Brasilię, & Europæ vniuersæ bono negotiatores exportant. Hæc tamen fusius describere nostri instituti non est. Illud silentio præterire non possumus. Procedente die, Anno videlicet M. D. CXXX. Pernambucus ab Hollandis instructa eò classe delatis, capta est, & Olin-da solo æquata: huius erecta loco Mauritiopolis, nobilis, & frequens Hollandorum Colonia, cui

cui

cui Ioannes Mauritius, Nassouixæ Comes, qui multis Pernambuco annis suprema cum potestate præfuit, nomen dedit. Creditum est à viris prudentibus captam ab hostibus Coloniam, vt Lusitani meritas ea ratione irato deo pœnas luerent; prospero quippè fortunæ cursu ad ingentes opes, nimiamque euecti potentiam, Christianæ honestatis parùm memores, in magna rerum omnium licentia vitam agebant, Lusitano indignam nomiue, indigenasq; ipsos in diram seruitutē per grauissimas abducebant iniurias.

Affecit ea clades pari ferè dāno ac dedecore Brasiliam, & Lusitaniam, quòd illius maximè Præfecturæ commercio vtraque ad immensas excreuerat opes, & integrum Brasilici tenuerat maris imperium; quod fauente Batauis fortuna belli, ijs, ceu victoriæ

ap-

appendix cesserat.

Decurrente tempore, Sceptum Lusitaniæ iam tenente Ioanne Rege, huius nominis IV. de repetenda armis Colonia Lusitani cogitarunt. Igitur Anno Christi MDCLIV. collectis vndique in Pernambucum viribus, & toto aduersus hostes impetu belli verso, magnis eos attriuerunt cladibus, & ex omnibus Colonia finibus expulerunt. Ita malè ab Hollandis parta, breui amissa.

CAPVT QVARTVM.

Ioannis studia, & pericula Pernambuci, ac in Societatē ingressus.

VBi primùm attigit Pernambucum (is primus venientem è Lusitania Brasiliæ portus excepit) in alterum penè virum, Dei beneficio, repentè mutatus, in

in Nouo illo Orbe , veteri exuto
homine , nouum induere visus
est , & sanctius quoddam insti-
tuere vitæ genus . Primùm om-
nium mercaturæ negotijs se ex-
pediuit, ne sibi impedimento ef-
sent ad meliora tendenti : mox
ad confessionis , & Eucharistiæ
Sacramenta frequenter accede-
re , cum religiosis viris agere ,
singulis diebus missæ sacrificio
interesse ; Deiparam præcipua
religione colere, multisq; ab illa
precibus exposcere , vt quod vi-
tæ genus Deo gratius , sibiq;
utilius foret , id ipsi vellet signi-
ficare . Pauci decurrerant à suo
in Brasiliam aduentu menses, cū
ad litterarum studia animum ap-
pulit, vt illarum præsidijs instru-
ctus facilius postea , & fructuo-
sius in sui , & aliorum salutem
incumberet , Prima in Societa-
tis Gymnasio Grammaticès ru-
di-

dimenta posuit, humanioribus deindè litteris non sine ingenij laude, vacavit: ijsque iam probè instructus, & humanarum rerum tædio affectus, ineundę religionis consilium cepit, in qua rerum omnium possessione exutus diuinę glorię seruiret, salutique animorum. Ac ne de re tanti momenti solius sui ingenij viribus confisus temerè deliberaret, confessarium suum adiit, virum piũ, ac prudentem è Societate IESV, cum quo de eligendo vitę instituto per aliquos dies contulit: eoque religionis ingressum multis rationibus suadente, eandem Societatem elegit, cui nomen daret, illa potissimum ratione motus, quòd egregiam vbique gentium propagandę religioni Catholicę nauaret operam, cuius in ipsa Brasilia præclarum dabat specimen. Hac igitur mente

Mar-

Martialem Beliarum, Prouinciæ
 Brasiliæ Præpositum, qui per
 eos dies inspiciendi causa colle-
 gij, Pernambuci versabatur, con-
 uenit; ab illoque, vt se Socijs ad-
 scriberet, multis cum lacrymis
 postulauit. Nequaquam tamen
 obtinuit: nam etsi Prouincialis
 eum peramanter exceperit, &
 feruendi Deo in Societate con-
 silium probauerit: adolescentiæ
 tamen veritus inconstantiam,
 ingressum in aliud tempus diffe-
 rendum censuit, dum & ætatis
 imbecillitati plus roboris, & su-
 scepto religionis cõsilio plus fir-
 mitatis accederet. Spe igitur in-
 eundæ Societatis in longum ex-
 tracta, humanitatis studia repe-
 tijt, & alacrius ad discendum in-
 cubuit, vtilitati ducens ingeniũ eo
 litterarũ genere magis excolere.

Paucis post diebus ingens vi-
 tæ discrimen adiuit. Olindam

pro-

propè arx medio affurgit mari,
natura, & arte munitissima *Recifi*
nomine, & fama celebris, quæ
obiectis in mare cautibus pro-
currens sinum efficit multarum,
capacem nauium: hùc Ioan-
nes, voluptatis causa, aliquando
diuertit: dumque è summo im-
pendentis Oceano rupis, prono
incumbens vultu curiosius, quàm
par erat, aduentantes spectaret
naues, allisus magno impetu ad
rupem fluctus, ingenti fragore,
spectantem primùm exterruit:
deindè abripuit; tandem præci-
pitauit in mare; & quia natandi
peritus non erat, & præ metu vix
constabat animo, ad extremum
venerat vitæ periculum: ac pror-
sùs perijsset fluctibus haustus, nisi
in tam præfenti discrimine à Deo
auxilium implorasset. Mirum
dictu: de repentè, qua ratione id
fieret omninò inscius, à medijs

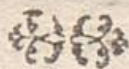
flu-

fluctibus in littus deuēhi inopinatō se sensit. Id non vulgare aliud excepit diuinæ clementiæ argumentum. Brasilius quidam procerō corpore, aspectu toruo, ardentibus oculis (speciem haud improbabilem Satanæ furentis præbebat) ab schola domum redeuntem nodoso baculo ex insidijs repentiē aggressus brachium in altum extulit, vt violentiū in prætereuntis caput ictum demitteret: verum auertente Deo aliō manum ex ipso iam intēto capiti baculo mirabiliter ereptus est.

His à Patre cœlesti deuinctus beneficijs, quod antè ceperat cōsiliū, id ipsum denuō resumpsit ardentius, vt Societatem ingrederetur, in qua perfectum se, atque integrum Deo holocaustum offerret. Rem iterum vrgere, & Deiparę patrociniū ad eam obtinendam multis institit sollicita-

re

re precibus . Die quadam cum
solito vehementius in solitario o-
raret loco , sensit se ad petendam
Societatem acrioribus quibusdā
stimulis impelli . Erecto igitur
in certam spem animo lætus , &
alacris ad Collegium se contulit :
ibique participato Prouinciali ,
quod sibi altè infederat ample-
ctendæ religionis proposito, mul-
tis & supplicibus verbis orat , vt
se voti compotem faciat : moræ-
que omnis impatiens ad eius pe-
des abiectus , ita rogans , obte-
stansque perseuerauit , vt conti-
nuò domum admitteretur .

CAPVT QVINTVM.

Bahie tyrocinium ponit: inde in Spiritus S. Coloniam tendit.

ANno post Christum natum
1592. die prima Nouem-
bris, omnium Sanctorum dicata
solemnijs? Societati IESV se
aggregauit, in ipso iuuentutis flo-
re, cum paucis diebus vicesi-
mum superasset annum. Per-
nambuco, vbi tum habitabat,
relicto, Bahiam, Urbem totius
Brasilie Principem, concessit, vt
religiosę militie rudimenta in il-
lius Collegij tyrocinio poneret.
Iter virtutis ingressus eum in No-
uitiatus studio impetum cepit, vt
freno contineri, non calcaribus
incitari opus fuerit. Tria sibi po-
tissimum proposuit; amorem re-
rum diuinarum, humanarum co-

tem-

temptum, odium in se. Eò curas omnes, & neruos contulit: auocare à caducis, & mortalibus mentem: ad cęlestia, & diuina, transferre: colligere sese; meditationi insistere; reuocare ad calculos animum; instare precibus; silentium sibi indicere; cùm loqui permittebatur, non nisi de rebus diuinis habere sermones. Duriter, & asperè se accipiebat; oculorum licentiã frenabat modestia; appetentiam gulę frangebatur, interdum ieiunio, interdum detracto quod acrius gustũ mouebatur, & suauius prouocabatur; noctu, vti erat vestitus, in nudo cubabat solo: cilicio perpetuò ferè utebatur: flagris quotidie se cedebatur accerrimè. Nil tamen illi fuit antiquius, quàm prauos animi motus comprimere, impetus naturę frangere; affectiones, & perturbationes mentis com-

B po-

ponere ; inquirere in se sæpiùs,
in speculis esse , vt si quos cona-
tus , aut commotiones à ratione
abhorrentes deprehenderet . ijs
ne temerè se proderent , aditus
præcluderet , & in ipso ortu op-
primeret . Despicientiam rerum
humanarum testabatur sordidus
habitus , humilis incessus , officia
abiectionissima , victus ostiatim mē-
dicatus , mensa cum pauperibus
communis , itiones in forum cum
sportula : & quauis alia abijcien-
di sese occasione , vel oblata , vel
quæsitâ , perspiciebatur , quàm
verè , & ex animo honores negli-
geret . Nec ijs contentus , in re-
liquarum etiam virtutum studiū
tanto proficiendi ardore incu-
buit , vt suos post se comites lon-
go interuallo relinqueret : nec
dubitabat tyronum Præfectus ,
qui tum erat Marcus à Costa , in-
signi probitate , ac doctrina vir ,

eum

eum pro forma ceteris ad imitan-
dum proponere. Primo proba-
tionis, vti vulgò appellant, an-
no iam exacto, Spiritus Sancti
Coloniam, non sine ingenti la-
bore, contendit, vt secundum
ibi annum decurreret, eaque ra-
tione integrum biennij spatium,
quod emittendis de more votis
præmitti solet, iuxta proprias
Societatis leges impleret.

Laborabat eo tempore graui
operarum inopia Brasilia Pro-
uincia, neq; Societatis homines
vlla magis angebat cura, quàm
vt multi ex Europa Socij ad tam
amplum excolendum campum
mitterentur: nonnulla quidem
singulis ferè annis subsidia Lusitania
submittebat, sed maior
quàm pro numero venientium
messis erat. Porro ex ijs, qui in
Brasilia versabantur, alij erudien-
dis iam ad fidem conuersis, atq;

in suscepta religione confirmandis diligētem nauabant operam, nec minori cura iuuandis Lusitanis exemplo, sermone, & Sacramentis instabant. Alij in regionis abdita alios atq; alios faciebant excursus: Gentis vicos, sparsaque per montes mapalia, venatorum more, explorabant, & Euangelij lucem in mediam illam, & tenebris inuolutam barbariem inferebant: & quę summa votorum erat, ab inueterata vagandi licentia ad stabiles propè mare sedes, & cultiorem viuendi modum incolas traducebant. Ad id opus erat nostris sui rationem nullam habere; totos se in aliorum commoda effundere; grauissima subire pericula, famem, sitim, frigora, æstum perpeti; denique vitam ipsam pro Christi gloria, & Barbarorum salute contemnere. Verùm in

tam

tam alacri animorū procuratione,
in tam prospero rerum cursu, illas
vti diximus, Euangelij præcones
angebant cura, operarum inopia,
in tanta incolarum copia. Idcir-
cò Societatis Præpositis è re
Christiana visum in operis partē
Ioannē vocare, iuuenem licet, ac
tyronem, solidarum tamen ex-
ercitatione virtutum, emeritis iā
viris parem.

Præerat tūm Spiritus Sancti
Collegio Ioseph Anchieta, illu-
strior suis & virtutibus, & pro-
digijs, quam vt commendatione
indigeat. Hunc Ioannes virum
cælestis vię ducem, ac magistrum
nactus, morum ideam sibi pro-
posuit, ad quam se componeret:
seruare illius dicta, & gesta; mo-
destiam oris; assiduitatem oratio-
nis; cibi abstinentiam; sensuum
custodiam; cordis munditiem:
hæc prius adumbrare; deinde ad

se transferre, & ad viuum exprime. Domi in abiectis culinae officijs se exercere; infirmorum curam gerere; grauius laborantibus diu noctuque praestò esse, animo semper hilari, ac læto cuius pax, & iucunditas in orbi perpetua serenitate emicabat. Foris, Lusitanos ad odium vitiorum, amoremque virtutis; ad frequentem Sacramentorum vsu priuatis sermonibus, quibus multum valebat, compellere: controuersias, rixasque dirimere, mutuum illos inter, & indigenas fouere concordiam: indigenas ipsos de fidei misterijs erudire, pauperes eleemosynis iuuare, morientibus adesse; afflictos recreare; nihil praetermittere, quod vel ad vtilitatem corporum, vel ad animorum salutem pertineret. Mirabatur Anchieta maturos in viridi ætate virtutum. fructus, &

sc-

senili prudentia, ne impetum animi quem ceperat, remitteret, stimulabat : sed interdum festinantis ardorem temperare opus erat, ne præcipiti gradu ad culmen properaret, & præ nimia contentione in medio cursu, vt sæpè contingit, deficeret.

Confecto iam tyrocinio, & magna suæ virtutis opinione concitata, Superiorum mandato, liberius cepit excurrere in proximos Brasiliorum pagos, qui Sciorum curæ, ac fidei sunt commissi, magno, & Fidelium comodo, & Ethnicorum. Aliquot in ijs menses singulari cum industria, tum modestiæ laude versatus, virtutem suam genti vniuersæ, & Societatis maximè Præpositis ita probavit, vt eum ad curandas in posterum animas, & obeundas prædicandi Euangelij causa missiones natum, factumq;

iudicarent omnes.

Est in hisce Brasilijs ad Christianam pietatem formandis certam à nostræ Societatis operarijs præscripta ratio; quam Ioannes, quantum licuit homini nondum sacris ordinibus initiato, ad vnguem seruauit. Appetente scilicet die, ære campano ad Salutationem Angelicam signum datur; illo excitati pueri, ac puellæ celeriter accurrunt, in binosque partiti ordines ad templum, supplicantium ritu, procedunt. Ad portam tandiù morantur, donec alternis psallentes tertiam rosarij partem percurrant: mox templum ingressi missæ Sacrificio interfunt; missã breuis Catechismi expositio consequitur patrio sermone, omnibus communi; quibus ritè peractis, puellæ ad lanificium domum redeunt; pueri ad scholas se recipiunt, in quibus,

bus, pro cuiusque ingenio, ac propensione, partim in litteris, partim in varijs opificijs exercetur, vt ex eadem disciplina simul cum honestæ vitæ ratione viuendi accipiant facultatem. Diebus festis mos est rem diuinam solemni ritu celebrare harmonico cantu, & varij generis symphonijs, quæ rerum sacrarum dignitatem augent, & venerationē conciliant. Constat Brasilos nulla re ad pietatem magis, quàm modis musicis permoueri; eam ob causam pleraque fidei Christianæ mysteria, quò suauius asperis mandentur ingenijs à Societatis hominibus pijs cantibus inseruntur. Sub vesperam rursus edito campanà signo pueri, & puellæ, seruato inter se ordine, sexusque discrimine, ad templū confluunt, ijsque explicatur pars altera Catechismi. Ad Crucem

denique modico à templo inter-
uallo erectam alternis canentes
supplicationem instituunt, ibique
in genua flexi pro animis purga-
torias pœnas luentibus preces
fundunt, quibus expeditis do-
mos repetunt. Huiuscemodi ex-
ercitationibus Brasili pueri ad
Christianam finguntur religionem
& quò tenerior illa est ætas, eò
faciliùs ad pietatem flectitur, &
multiplici culturæ Sociorum fru-
ctu respondet. Adulta verò iam
ætate viri, foemineque, etsi insti-
tutum iam patrijs moribus vitæ
cursum difficiliùs deserant, assi-
duis tamen nostrorum laboribus
ab innata feritate, corroboratis-
que per longam ætatem vitijs ad
religionem pariter, & humanita-
tem traducuntur: harum certè
sunt indicia, quòd stasis horis
quotidie antequam ad rustica &
fabrilia opera se conferant, rei
di-

diuinæ intersint; quòd menstruas
confessiones non omittant; quòd
pacem colant: quòd fidei magi-
stros obseruent; quòd augustissi-
mum Eucharistiæ Sacramentum,
& B. Virginem singulari studio
prosequantur. Hebdomadæ po-
tissimum Sanctæ dies toti ad me-
rorem compositi in lacrymis, &
oratione consumunt; varijsque
penarum modis eo tempore cor-
pus discruciant. Dies verò lu-
struales, præcipuè Deiparæ sa-
cros, vt solemnes, & religiosos
colunt, magno ad templum,
concurso, & pietatis sensu. Ita-
que iam percrebuit inter Lusita-
nos nostrorum operà hominum
factum esse, vt Brasili primæuæ
Ecclesiæ fideles, vel adumbrent,
vel etiam referant, tum cando-
re morum, tum vitæ integri-
tate.

Hanc ferè cum Neophytis a-

B 6 gen-

gendi rationem Ioannes tenuit, quandiū in illorum pagis moratus est. Ceterū quanquā multum in ijs ad pietatem excolendis operæ collocasset, plus tamen insigni probitate, ac modestia, quā rebus alijs valuit ad continendos in officio Fideles, Ethnicosque ad fidem perducendos: quò liquidò cōstitit ad animarum salutem procurādā, maiori momento esse sanctimoniam, quā doctrinam.

CAPVT SEXTVM.

*Litteris operam nauat in Fluvio
Iannario: Bahie Sacris Ordinibus initiatur.*

GRauioribus disciplinis nondum studuerat Ioannes, amarioribus contentus, quas didicerat in Gymnasio Pernambuci

ci antequàm Societati nomen daret : multum quippè de comparandis animi virtutibus, parùm de ingenio litteris perficiendo cogitabat; satis gnarus maiori apud Deum in pretio virtutem esse, quàm sapientiam. Ceterùm Provinciæ Brasiliæ præses ad Dei gloriam magni interesse iudicavit, reliquis, quibus excellebat, virtutibus doctrinæ splendorem, & altiorum scientiarum cognitionem adiungere; quòd illarum commendatione tutiùs, & fructuosius posset in proximorum salutem incumbere. Ioanni ergo præcepit vt in Flauium Ianuarium se conferret (nobile id est ad Austrum tendentibus Brasiliæ Emporium sub ipso Capricorni tropico, ad vicesimum tertium gradum cum dimidio, inter Sancti Vincentij, & Spiritus Sancti Colonias situm) ibique

in

in Societatis Collegio, quod
optimarum artium studijs iam
tum florebat, Theologiæ, quam
vocant de moribus, vacaret. In
eam cum peruenisset Urbem, lit-
terarijs exercitationibus totum
se tradidit pari constantia, cura-
que. Nihil tamen illi fuit anti-
quius, quam ad vnius Dei glo-
riam studiorum cursum, laborē-
que dirigere; nihilque de oran-
di consuetudine, & de viuendi
asperitate remittere. Inter ipsum
discendi ardorem non tam disci-
puli, quàm magistri partes egit,
editis tum raræ modestiæ, tum
præstantis ingenij documentis;
quibus ita se domesticis, & ex-
ternis probauit, vt ab illo, velu-
ti à communi magistro, virtutem
discerent; & ad eum suis de
rebus, dubijsque referrent: tan-
tum est in virtute momenti, vt
præ illa doctrina lateat; & animi
de-

demissio, & modestia oculorum
omnium ad se animos, oculosq;
conuertat. Itaque non minùs si-
bi, studendo litteris, quam alijs
virtutum exempla tradendo, pro-
fuit: & rectè viuendi documen-
ta non tam descripsit calamo,
quàm expressit moribus.

Emenso studiorum curriculo,
& multa rerum, quæ ad conscien-
tiæ quæstiones pertinent, cogni-
tione comparata, dignus qui sa-
cris ordinibus initiaretur, ab om-
nibus est iudicatus; Bahiam igitur
nauigatione transmisit, pro-
prium Brasiliæ Episcopi sedem;
is erat eo tempore Constantinus
Barradas præstanti virtute, ac do-
ctrina præsul; qui Ioannem per
omnes ordinum gradus ad apicè
Sacerdotij euexit. Ad obeundum
pro dignitate susceptum munus,
perenni ferè dierum multorum
oratione animum præparauit; se-
que

que

que ab hominum colloquijs longè abiunxit, vt proximè ad Deū accederet; intentiùsque audiret, quid in se loqueretur Dominus; idētidem videlicet orans, & quid quid erat otij in sacrorum lectione librorum, & pia caelestium rerum meditatione consumens. Primam Kalendis Nouēbris hostiam diuinæ Maiestati, mixtis gaudio lacrymis, immolauit; quo die Omnium Sanctorum anniuersaria celebritas agitur; hoc ipso Societatem paucis antè annis fuerat ingressus; apta sanè in rem præsentem significatione, vt sui ipsius sacrificium, quod Deo quondam in religione obrulerat, Agno in altaris sacrificio immolato responderet. Solemnius illud redidit & templi ornatus, & adstantium frequentia, & pietas facientis.

Noua Sacerdotij dignitate auctus

ctus nouum quendam spiritus ardorem concepit, & in procuranda proximorum salute maiori deinceps contentione elaborare instituit . Itaque Spiritus Sancti Coloniam repetere decreuit , vt inchoatos in vicinis Brasilorum pagis labores strenuè persequeretur , impensiusque , & pietati suæ , & alienæ saluti seruiret . Hic vnus, multorum Sacerdotum animos, ac vires gerens , omni cura institit rem Christianam pro virili promouere . Dominicis , ac festis diebus cōciunculas Brasilica habebat lingua , Symboli capita pueris , & Christianæ doctrinæ rudibus explicabat; infantes , exterosque ad veram fidem accedentes baptismo abluebat ; sponfos , ac sponfas ritè in matrimonio collocabat : inimicos ad pacem , discordes ad concordiam reducebat . Præcipuè verò

te-

teneram puerorum etatem ad religionem informare studebat, haud ignarus plurimum momenti esse in Epheborum institutione, & populorum conformationem ex illorum potissimum disciplina penderè. Nec verò animorum salute contentus, corporum etiam cōmodis quoad eius fieri poterat, consulebat. Ille aegrotantibus medicamenta conquirebat; ille egentibus res necessarias suppeditabat; ille afflictos solabatur; ille viduarum, & pupillorum habebat curam, eorumque inopiam corrogatis à viris pijs, & opulentis eleemosinis, subleuabat; ille demùm omnium amantissimum parentem agebat: quo fiebat, vt charus, & acceptus summis aequè, ac infimis esset, cunctique illum vt Sanctum colerent; vt parentem amarent.

Bien-

Biennium ferè, & eò ampliùs,
ijs in pagis exegit Almeida, non
minori aliorum bono, quàm pro-
priè cum accessione virtutis: ne-
que enim in tantis laboribus suū
ipse corpus indulgenter habuit.
Solitus erat humi cubare; tenui,
& malè condito victitare cibo:
bis corpus singulis diebus flagel-
lis cedere, illiusque motus fer-
reo domare cilicio: triduum sepè
inedia traducere: nec rarò totam
hebdomadam, excepto die Do-
minico, quem summa religione
colebat, ieiunare: purgataque
in hunc modum mente, & carne
cum vitijs affixa cruci, liberior
orationis alis subuectus ad Supe-
ros euolabat animus, totusque
in celo, in maximis etiàm occu-
pationibus, versabatur. Ab ijs
Brasilorum pagis maiorum iussu
discedens, magnum sui deside-
rium cunctis, magnam suæ san-
cti-

cti-

ctitatis opinionem reliquit.

CAPVT SEPTIMVM.

*Fluuium Ianuarium reperit: inde
ad oppidum S. Pauli, Carigica
missionis causa, se confert.*

A Nnus decurrebat à Christo
nato MDC VII. cùm Em-
manuel de Lima à Generali So-
cietatis nostrę Preposito designa-
tus Prouincię Brasilię Visitator.
ad Bahiæ portum Vlisypponensi
navi secundis ventis applicuit.
Huius imperio Almeida in Flu-
uium Ianuarium redijt Sacerdo-
tio iam insignitus, & litteris pro-
bè instructus; quibus se muniuit
præsidijs ad obeundas, prædican-
dę fidei causa, per Brasiliam mis-
siones. Quinto ferè postquàm
eò peruenerat mense, Sãcti Pau-
li domum concessit, vt Societa-
tis

tis munia exerceret, iisque oppi-
danos ad pietatis studium inflā-
maret. Ex itinere à Visitatore
iussus inspicere domiciliū, quod
habebat Societas in oppido San-
ctorum in ipso penè Brasilię ex-
tremo ad gradus quatuor suprā
viginti Austrum versū condito,
vt siquid in eo vel mutandum,
vel corrigendum esset, id vicaria
potestate pręstaret. Tantam in-
uon grandi ætate de illius prudē-
tia opinionem maiores concepe-
rant. Sub finem vertentis anni
S. Pauli domum sospes intrauit.
Distat id Oppidum à sinu Ianua-
rio leucas circiter quinquaginta,
à Sanctorum verò portu quadra-
ginta ferè milliaria, mediterrā-
nea versū recedit. Constituta
ibi Societati sedes est anno salu-
tis humanę MDLIV. Emmanuele
Nobrega, viro doctrina pariter,
& religione conspicuo, Brasilię
Pro-

Prouinciam moderante . Primiti
 in nouo Collegij templo sacrum
 fecit Ioseph Anchiera die 25. Ia-
 nuarij B. Pauli Apostoli Conuer-
 sioni sacra; hanc ob rem Oppido
 ipsi S. Pauli nomen impositum .

Circumiecta regio optima ce-
 li temperie , & soli vbertate pre-
 stat : fructiferis arboribus, maxi-
 mē pinibus , abundat , quę pi-
 neas nuces melopeponibus ma-
 gnitudine pares ferunt . Sylua
 densissimæ , ac frequentes folijs
 nunquam deciduis perpetuò ver-
 nant, peregrini generis feris, aui-
 busque fecundæ . In scissuris pe-
 trarum , arborumque hiantium
 truncis apes libero vagantes aere
 aluearia sibi parant , ex quibus
 purissimi mellis riui passim de-
 fluunt, illoque victus genere iter-
 facientes Brasili famem pellunt,
 & fractas inedia vires reficiunt .
 Ea est soli fecunditas , vt triticū

ex

ex Lusitania non ita pridem allatum, parca admodum, & rudicatura satum, curatumque, supra quam credi possit, maiori quam in Europa copia fundatur: ferunt mensurę vnius fructum in centenas multiplicari. Accedit quod generosum vinum profert, aliaque frugum genera ex Hispania nuper aduecta.

Qua mare spectat regio, & incolę Carigij Pati sedes habent, in immensę altitudinis montes asurgit, accessu difficiles, aditu asperos, & syluis imperuios: cūque ad altissima tandem cacumina summo cum labore, reptando manibus, pedibusque peruenis; videas inde libero circumquaque oculorum deiectu alios alios montes, iustis quasi graduū interuallis, impositos, altissimis arboribus coronatos: hinc prata varijs distincta floribus, herbisque

que

que perpetuò virentibus conue
 stita : illinc fusas camporum pla
 nitias Piscosis lacubus , & fluuij
 maximis intercifas : omnium de
 nique confusa rerum , sed grat
 oculis varietate beatas . Auri
 atque argenti ferax regio perhi
 betur esse : & sæpè contingit vt
 terre visceribus eruantur faxa a
 reis intercurrentibus venis splē
 dentia , non obscura latentium
 auri fodinarum indicia . Hęc ta
 men Lusitani metalla confland
 auri , argenti que non bene per
 ti , & ad alias minoris pretij me
 ces comparandas intenti , arti
 beneficio , hominumq; industri
 egerere non curant , ac si partim
 referret ad publicam vtilitatem
 auro atque argento Lusitaniam
 abundare .

Illud hic reperitur animal quod
 iusto , ac idoneo Lusitani voca
 bulo *Pigritiam* appellant ; vulpis

ma-

magnitudine, colore cineraceo, capite rotundo: auriculis meritò caret, quòd tardum ad obediendum natura finxit: tanta quippè tarditate se mouet, vt non incenditis instar pergat, sed torpentis, in eodem loco inertia membra explicet; & longissimo spatio temporis vix lati vnguis terminum excedat.

Aliæ atque aliæ regionem nationes incolunt communi cunctis vocabulo *Carigiorum* dictæ, sed impositis ob varias causas cognominibus, à Lusitanis discretæ. Quà mari imminet præruptis vndique munita rupibus, ijs, ceu muris, Patos (sic dicunt) natura cinxit, & à finitimis gentibus separauit. His proximi inhabitant Aabacui, barbari, ac feri homines, non modo Christiano, & Lusitano, sed humano infesti nomini; latrocinijs maxi-

C mè

mè dediti . nec minus in crapulam , veneremque proiecti . Quæ verò in mediterranea recedit regio, alia Carigiorum natio sedes habet mitiori cæteris ingenio, captuque meliori . Aliæ alios terræ tractus gentes occupant saginadis ad escam hominibus, vorandisque illorum carnibus assuetæ , maximè vbi se vino factitio obruunt, & mentem ebrietate perdunt , quas enumerare superuacaneum ducimus : satis constat Petrum Corream , & Iohannē de Soufa Societatis IESV alumnos sagittis olim à Carigijs fuisse confixos, eoque mortis genere à Barbaris illatæ , martyrii palmam adeptos esse, vt eiusdem Societatis Scriptores fusiùs narrant ad Annum . MDLIV.

Iamdudùm Prouinciæ Brasiliæ Præfides de mittendis ad Carigios , qui remotiores à mari se-

sedes habent, Euangelij præconibus agitabant; magnæ quippè conuersionis spem fecerat gentis indoles ad Christianam disciplinam capeffendam idoneæ, & Lusitanis commercio, foedereque coniunctæ; sed variæ, & graues inciderunt occupationes, quæ illorum cogitationes aliò auocauerunt. Tandè cùm Emmanuel de Limà Visitatoris officio per Brasiliam fungeretur, re maturè discussà, decretum, vt ad illam gentem Euangelij doctrinà imbuendam nonnulli è nostris Socij mitterentur. Duo præter ceteros, qui eam sibi prouinciam deposcebant, fuere delecti, Ioannes de Almeida, cuius vitam moresque describimus, & Alphonsus Gagus, magno rerum, vsu vir, & Brasiliæ linguæ benè peritus.

Pedibus iter conficere solent

nostri cùm huiuscemodi peregrina-
 tiones suscipiunt (nisi mari sit
 nauigandum) viatorio nixi ba-
 culo, tenui viatico iustructi, &
 idoneo Brasilorum, qui in sub-
 iectis Societati pagis viuunt,
 numero comitati; quod Euange-
 lij operarijs percommodum con-
 tingit; nam Brasili cùm sint ve-
 nandi, & piscandi apprimè peri-
 ti, ijs maximè artibus per viam
 sibi, & patribus victum quæ-
 runt, quem Syluæ, & fluuij pas-
 sim obuij facilem præbent: &
 quod caput est, cùm itinere iam
 confecto, ad suorum gentilium
 venire pagos, morum similitu-
 dine, communisque vsu sermo-
 nis, in illorum se animos, & vo-
 luntates insinuant; munusculis
 deindè alliciunt vt nostris, de
 quorum doctrina, & moribus,
 præclara commemorant, in disci-
 plinam se tradant; ab ijsque de
 Chri-

Christianæ legis mysterijs erudi-
ri velint . Mitigata his artibus
gentis ferocia , opportunè de re-
ligione sermonem inferunt Pa-
tres , & rationibus eorum sensi-
bus accomodatis , initio præci-
pua fidei capita exponunt ; mox
de ciuilibus vitæ commodis , de re-
rum omnium abundantia in ma-
ritimis , cultisque Lusitanorum
oppidis multa subiiciunt ; in ea-
que suas transferre sedes idoneis
suadent rationibus ; quibus de-
mum efficitur , vt illi non parum
de innata barbarie deponant, de-
ducantque ad maris oram colo-
nias , vbi in pagos , & villulas
distributi , nostrorum hominum
cura , facilè Christianos discant
ritus , & induant mores .

Hoc igitur consilio Ioannes,
& Alphonsus itineri se commi-
serunt . Arduum id , & densis
impeditum syluis erat , ferarum

etiam gentium incurfionibus ob-
noxium : ijs tamen difficultati-
bus , Deo benè fauente, supera-
tis , ad destinatam fibi regionem
peruenerūt : nec paululum quie-
tis à multa contentione , & laffi-
tudine corporibus dandum rati-
annuntiandi confestim Euangeli-
initium fecerunt ; & quidem non
exiguo operę fructu: nam ingens
Ethnicorum numerus animis fi-
tientibus ad facrum fontem ex
omni ætate,sexuque venit:& quò
altiùs in Neophytorum cordibus
Christiana imprimeretur religio,
quod eos docebant verbis, id ip-
fum confirmabant exemplis. Prę-
cipuo gentis pago Christi iam
legi subiecto , alios Ioannes cę-
pit regionis vicos percurrere ;
modestia , & comitate obligare
fibi incolas , eaque ratione faci-
liùs ad veram religionem addu-
cere: magnos infantium, & puero-
rum

rum greges baptismo abluere; non paucos ex ijs breui defunctos ad coelum transmittere; ingentes ubiq; capere animorum fructus: nam vitæ species modesta, & religiosa, non gratiam modò, sed etiam admirationem conciliabat Euangelizanti: illique libenter se quisque tradebat formandum, cuius perinde amabat, & suscipiebat virtutem.

Tantis fidei incrementis inuidebat Satanus, tantamque à Dei famulis animarum prædam sibi eripi non ferebat; ipsis igitur rerum initijs obuiam ire non distulit, & secundum Euangelij cursum morari suis, vt solet, artibus non omisit. Aabucos, de quibus suprâ meminimus, non minùs acres Christiani nominis hostes, quàm natura, moribusque immanes, impulit, vt ijs Brasilis, in quibus ad fidem ad-

ducendis nostrorum desudabat inie
 industria, repente bellum infer- gnif
 rent, & subita incurfione illorum due
 vicos, qui nullo ferè, aut pere- pau
 xiguo munimento fepti, hostium vt p
 furori patebant, armis inuade Sac
 rent. Ingens confestim ab inco- meo
 lis clamor tollitur; cuncta fæmi- non
 narum lamentis, & eiulatu com- tum
 plentur: alij in auia fugam arri- dar
 piunt; alij confilij inopes, incet- run
 ti quid agant, hâc, illac erra- rig
 bundi difcurreunt: multi barba- I
 rorum aduentu interclufi à fuga- caf
 fagittis confixi mortem oppe- Aal
 tunt. In fuma illa omnium inn
 trepidatione ftetit animo Ioan- qu
 nes inuictò, & omni prorsùs ti- que
 more fuperior, acfi in amicos, & git
 Socios incidiffet: periculi tamen- dau
 confcius, & Neophytorum falu- bu
 tis memor, alacer procedit in- fec
 medium, & bono illos animo ef- dol
 fe iubet, & certa fpe victorie rat
 inie-

iniec̃ta ad pugnam erigit, magnisque hortatur vocibus, vt fiducia in vno Deo collocata, impauidi ruant in hostem. Factum vt preceperat: ipse preelato manu Sacrosanctæ Crucis vexillo, in medios sese hostes intulit, fide, non ferro protectus; iisque tantum terroris iniecit, vt continuo dare terga coegerit, multis illorum in fuga cæsis, paucis è Carigijs desideratis.

Is tum summæ admirationis casus victoriam est consecutus. Aabacui Christianæ gentis odio innatam feritatem aciente, antequam inirent preelimum, multos in quos fortè incurrerant, pueros sagittis confoderant, & illorum cadauera per agros strata feris, aibusq; voranda reliquerant. Affecit ea miserorum cædes graui dolore Ioannem, illa potissimum ratione, quòd sacri baptismi ex-

C 5 per-

pertes decesserant certæ damna-
 tioni obnoxij . Ergò, cælesti hanc
 dubiè instinctu motus , se dedidit
 in preces : nec priùs ab illis de-
 stitit , quàm intellexit fore , ut
 omnes ad vitam , salutis æternæ
 obtinendæ causa , reuocarentur .
 Hac concepta fiducia , singulo-
 rum in brachia defūctorum cor-
 pora accipit , & ad se colligit ac-
 cius ; mox pectori appressa infu-
 so fouet spiritu : mirum visus , di-
 ctuque : omnes ad vitam mortu-
 continuò redierunt ; eatenus ta-
 men quoad sacro abluti fonte
 & candida innocentia veste in-
 duti ad beatam vitã ex ipso pe-
 nè lustralis vndæ regenerantis
 vtero peruolarunt . Hæc à plu-
 ribus , & idoneis testibus sacra-
 mento adactis , litteris prodide-
 runt Brasiliæ Prouinciæ Socij ,
 de quorum fide dubitare nefas
 esset . Non alia res magis Ioan-
 nem

nem apud Fideles , Ethnicosque reddidit sanctitatis famà illustrè effecitque , vt Carigij illius moti consilijs patrias desererent sedes, & in proximam Lusitanorù Coloniam confestim iter arriperent.

CAPVT OCTAVVM .

Redit cum Neophytis ad S. Paulum : nonnulla in itinere edit prodigia .

Igitur vbi Neophytis delibèratum nouas ad S. Paulum sedes querere , in quibus commodiùs viuere Lusitanorum tecti præsidio , & nostrorum opera hominum utiliùs excoli possent ; ingens virorum , faminarum , & puerorum turba , Ioanne duce , & authore , in viam se dederunt . Coeterùm quia per infesta barbararum gentium incursionibus.

loca transitori erant, seruata inter se militari more iusti exercitus specie, & instructo veluti ad pugnam agmine, procedere opus fuit, nequà hostibus obnoxij forent. Confecto iam magna ex parte itinere, syluis vt plurimum densissimis impedito, & altissimis montium iugis immenso labore superatis, ventum in campos floribus varijs, herbisque odoriferis vestitos, vndè facilis ad S. Paulum, & expedita via ducebat: ibi loci commoditate allectum sacris operandi desiderium vehemens Ioannem cepit. Ara igitur raptim à Socijs excitata, solo circum circa floribus, ac frondibus, palmarumque ramis, ornatùs gratia, instrato, Missæ Sacrificium inchoauit; aderant omnes intentis in facientem oculis: ecce tibi sacram in altum atollente hostiam, vt ab omnibus

con-

conspici, & adorari posset, de
repentè mouere se loco frondes,
agitari tripudiantium more flo-
res, palmeque visæ, & susurrum
quemdam edere iucundissimum,
ceu gestirent illa Deum ratione
laudare, & Ioanni applaudere
sacrificanti. Omnium eò con-
uersi oculi prodigio fidem fece-
runt. Attonitos spectaculum
circumstantes tenuit: primùm
insolitæ rei aspectu commoueri;
mox letari; demùm superis gra-
tias agere, quòd felici illo omine
confirmati pergerent alacres re-
liquum viæ conficere, & benè de
euentu sperare discerent.

Erectis ibi pro tempore tugu-
rijs paululùm substiterunt, tum
vt fractas à longi & insueti itine-
ris labore vires reficerent; tum
vt ferarum venationi, quibus vi-
cini abundabant saltus, vacarent.
Accidit interim importunè, vt
inie-

iniecto de industria in proximam
fylvam igne, quò feræ suis è la-
tibulis in medium prodire coa-
ctæ, facilè in iacula venatorum,
qui omnes fylvarum aditus, exi-
tusque præcluserant, inciderent,
præsens sibi crearent, suisque
rebus periculum; nam cum ve-
natio felicissimè procederet, &
magnus iam ferarum numerus
confectus esset, flante vehemen-
tius vento, perlatus ultra quàm
vellent, ignis, totam latè sylvã,
tuguria etiam tumultuaria ope-
rà excitata, & arborum contecta
ramis, fædo vastavit incendio,
& impedimenta, corripuit, &
consumpsit: vnum superfuit in
medijs flammis Almeidae breuia-
rium, quod hæ vixdum attige-
rant, cum resilierunt; & quæ se
audaciùs obtecte fumo eiecerant,
attonitæ hæserunt primùm, dein-
dè refugerunt, ceu Numen sen-
tirent.

tirent , & verso in religionem
ausu, coiere in orbem, & coronæ
instar circumfuderunt se se; & in
vacuum , quem reliquerant , si-
num , medium receperunt : mox
arcuato ductu molliter erectæ in
altum , more Iridis , cinxere co-
dicem : putares flammæ innati
ascendēdi appetitū oblitæ alie-
no impetu cieri : nec illud erat
moueri , sed gestirè : nunc ire ,
& aggredi : nunc redire , ac ce-
dere : rursūm conglobari, & den-
fari : iterūm explicari , & solui :
interdum se fumo inuoluere , &
condi ; interdum erumpere , ac
lucere innoxia . Ita diuinæ psal-
modiæ codex alludente magis ,
quàm lædente flāma, illæsus per-
mansit , & intactus ; quod rari
prodigij loco habitum est . Con-
stat rem totam à socijs tum vi-
sam , & multorum postea testi-
monijs confirmatam .

Tri-

Tribus in itinere mēſibus iam exactis, S. Paulum ſuis cum Neophytis Ioannes peruēnit, fractis ad eò viribus, æſtu conſectus, & fame, vt vix ab amiciffimis agnoſceretur: eam tamen in ore lætitiā, eam in oculis alacritatem præferebat, vt omnibus palām faceret, ſe labores, & ærumnas animarum cauſā perpeſſas in ſummis habere delicijs. Cæterū quia alienæ vtilitatis cura antiquiffima illi erat, egit protinūs cum primoribus Luſitanorum, vt commodas nouis hoſpitibus ſedes conſtituerent; agros etiam ipsis aſſignarent, in quibus varia frugum genera, mandiocam præfertim, ad victū ſerent (genus id eſt herbæ, portulacæ magnitudine, cuius radicem Braſili contundunt, cōtuſam exprimunt; tum ad Solem exſiccant, molis deinde conterunt,

runt, & in farinam non ingrati
saporis redigunt) eaque vitæ ra-
tione contenti in fide pariter, ac
fede persisterent, & strenuam
Lusitanis operam, si fortè aduer-
sus hostes bellandum esset, a-
micorum more, præstarent. Plu-
ra quàm petebat, à Lusitanis ob-
tinuit. Ergò dum Neophyti no-
uiis ad S. Paulum fundandis Co-
lonijs, & colendis insistent agris,
Almeida excolendis illorum ani-
mis diligentem cœpit nauare
operam, pari iuxta labore, ac
prouentu.

CAPVT NONVM.

*Quatuor simul pagorum curam
gerit, & rem Christianam
valdè promouet.*

EX ijs quæ superiori capite
narrauimus, satis constat
Bra-

Brasilos, qui nostrorum hominum
secuti consilia, interiora deserunt
regionis loca, in quibus olim
ferarum ritu per montes, sylvas
que sparsi habitabant, in paucos
ad mare cogi pagos propter vi-
bes, cultaq; Lusitanorum oppi-
da, quò faciliùs propria, sibiq;
apta institutione à Socis exco-
lantur: & licet Curionum mu-
nus assumere, sit ab instituto So-
cietatis alienum: Brasiliæ tamen
Episcopis, & quòd caput est, pijs-
simis Lusitanie Regibus, qui pro
suo egregio propagandæ religio-
nis studio, illud de Summi PP.
consensu, munus Societatis ho-
minibus demandarunt, morem
gerere opus fuit, & pagorum cu-
ram sustinere, non minori obe-
dientie laude, quam animarum
lucro. Nam promulgare Euan-
gelium, & conscribere in Christi
militiam populos, nec deinceps

ex-

excolere, perindè est atque vineam conferere, quàm deindè patiari syluescere. Horum pagos quatuor in S. Pauli confinijs positos, nec ignobiles, nec infrequètes ad Christianam pietatem formãdos Ioannes suscepit. Omnes identidem percurfabat, pedibus sæpè nudis, sic vt breui interuallo singulos in orbem reuiferet. Baptismo lustrabat infantes; pueris, ac rudibus fidei elementa tradebat; egros, & afflictos leuamentis varijs recreabat: moriètib; aderat: mortuos sepeliebat. Neq; verò animis solùm, sed etiam corporibus, quoties res, locusq; posceret, ferebat opem. Dominicis, & festis diebus Rem diuinam semel, atq; iterum facere cogebatur, vt omnes Missæ sacrificio Neophyti interesse vlllo sine incommodo possent; quod ipse tam disiunctis inter se pagis adef-

adefse nequibat in tempore. Ijs
 verò optimi parochi officijs affi-
 duam dabat operam, adeò cibi
 & suimet oblitus, vt talibus eum
 ministerijs pasci crederes. Illuc
 autem præ oculis semper habe-
 bat, vt vitæ innocentis exemplo
 omnes ad virtutem accenderet,
 offenderet verò neminem: quo
 fiebat vt Neophyti illum, ce-
 hominem cælo delapsum reuere-
 rentur; & ad suos venientem pa-
 gos prostratis humi corporibus
 venerabundi exciperent. Eam
 ipsam denique, quam olim ac
 Spiritus S. Coloniam, agèdi cum
 Neophytis rationem tenuit, nisi
 quòd aucto ad S. Paulum pa-
 gorum numero, & incolarum
 vberiore exercendæ in proxi-
 mos charitatis, & diuinæ que-
 rendæ gloriæ materiem nactus,
 totum se illorum commoda li-
 beriùs effundebat.

Quid-

Quidquid verò temporis assiduis occupationibus eripere poterat, rerum cælestium meditationi dabat; tam in se collectus, & mente in vno defixa Deo, acsi in summa solitudine viueret, nullis hominum congressibus, negotijsque distentus. Ab hoc igitur fontè tantas hauriebat illius spiritus vires, vt nullis periculis terreretur, quò minùs in curanda commissarum sibi ouium salute strenuum se, & vigilantem exhiberet pastorem.

CAPVT DECIMVM.

Sinum Ianuarium reuersus Patricam aggreditur missionem.

Millesimus sexcètesimus decimus septimus currebat annus, cum Ioannes à suorum Neophytorum pagis, in quibus mentem, curasque defi-

xe.

xerat , Maiorum imperio iussu
 discedere , Fluuio Ianuario se
 reddidit. Paucos hinc menses mo
 ratus expeditionem Paticam ag
 tare animo coepit . Postulauerat
 paulò ante Saluator Correa de
 Sà Benauidius , clarissimi sangui
 nis Dynasta , & Ianuariæ Colo
 niæ Præfectus, à Prouinciæ Præ
 fide , qui tum erat Petrus de To
 leto , duos è Societate Presby
 teros , qui Patorum gentem E
 uangelij prorsùs ignaram ad
 nius Dei cognitionem adduce
 rent ; ratus Christiani Præfecti
 nomine se dignum non esse , ni
 si eos populos , quibus impe
 rabat , in Christi redigeret di
 tionem . Prouincialis , & sua
 sponte iam incitatus , & tanti
 viri autoritate permotus, bi
 nos ad id Socios destinavit , Io
 annem de Almeida , de quo scri
 bimus , & Ioannem Fernandes ,

spe-

speculatæ virtutis virum, Almei-
de non minùs nomine similem,
quàm animi magnitudine clarū.
Erat plena laborum, ac ærum-
narum prouincia, & certis vitæ
periculis exposita, dubius verò
missionis euentus: ceterum vtrius-
que Ioannis animus periculis, &
laboribus maior erat; nec dubi-
tabant vbi Dei cultus, & animo-
rum causa ageretur, in omnia se
vitæ discrimina conijcere: nihil
enim poterat ærumnarum iuxta,
atque animarum sitientissimis vi-
ris optatiùs euenire; cum iam-
diù laboriosam id genùs aliquam
ad infidelium terras expeditio-
nem, & omnibus votis expete-
rent, & postulando sine fine
perseuerarent. Et quidem Al-
meida per aliquot dies hominū
in conspectui se subduxit, vt fami-
liariùs cum Deo ageret, & ido-
nea sibi compararet arma, quibus
hu-

humani generis hostem debellaret, & innumeros ad Ecclesiam castra Ethnicos adduceret.

Cæterum vt Carigios, ad quos fide imbuendos duo Socij peregrinationem instituunt, ab alijs eiusdem nominis distinguamus (constat enim non vnam in Brasilia gentem hoc nomine appellari) *Patos* Lusitanorum more vocabimus, cuius imponendi causa nominis anseres fuerunt, quibus illorum abundat regio, & Lusitani, qui primi eandem regionem explorarunt, materna lingua *Patos* dicunt. Suas hi habent sedes in montibus Oceanum proximis, centum ferè leucas Austrum versùs à sinu Ianuario remotis: facili, ac miti sunt ingenio, corporibus firmis, & proceris. Contracto non ita pridem cum Lusitanis commercio, iunctaque inter vtramque gentem pa-

cis

cis fædere , sanctè amicitix le-
ges feruant . Colendis agris dant
operam, quos tamen reliquæ per
Basiliam nationes perpetuo tor-
pentes otio , & mactandis hosti-
bus , vorandisque illorum car-
nibus assuetæ , neglecto prorsus
cultu , sinunt syluescere . Etsi
arte sagittandi excellant , pacis
tamen studio tenentur ; nec vn-
quam , nisi grauibus irritati iniu-
rijs, aut damnis affecti, aduersus
hostes bella suscipiunt . Vnum ,
sed multis inuolutum erroribus
colunt Deum , quem Tupam ,
hoc est , Tonantem appellant ;
eumq; malorum omnium autho-
rem esse existimant . Tam sunt
dediti veneficijs, vt ab ijs auelli,
& ad Christianam religionē ad-
duci, diuturno & operoso nostro-
rum labore vix possint . Hi mo-
res gentis .

D CA-

CAPVT VNDECIMVM.

*Ad S. Catharina Insulam primum
mox ad Patos peruenit; ijsq;
annuntiat Euangelium.*

Mense igitur Februario anni
1618. in Ianuario sinu
Fernandez Socio, Canoam Io
annes conscendit. (Canoam
vocat indigenę genus lintrium,
quod maximè ad sinus maris
traijciendos paratum habent; eę
sunt excauatę pinus oblongę &
angustę, sed quę leuissimo mo
mento inuersę effundant in mare
vectores.) Littus legendo (alto
quippè se committere illo nauii
genere Brasili non audent) prof
pero vecti cursu ad Sanctorum
portum incolumes appulerunt;
vbi corrigendis oppidanorum
moribus, ijsque ad pietatem ex
ci-

citandis dierum aliquot traxere,
moram . Indè Austrum versùs
navigare pergentes , Martio ex-
eunte mense Sanctæ Catharinæ
Insulam tenuerunt . Augusto hæc
freto à cōtinenti dirimitur: quin-
quaginta ferè milliaria ambitu
complectitur : mari eminet ad-
modum piscoso , & ingentis pre-
tij vnionibus opulento . Incolæ
simplici , & aperto sunt ingenio
ad Christianam religionem su-
scipiendam , bonosq; mores illi
conformes induendos valdè ido-
neo : cæterùm fidei magistris de-
stituti alta iacebant sepulti bar-
bariæ .

Excensione in terram factà,
diligentè confestim promulgan-
do Euangelio dare operam Socij
institerunt auidiores scilicet ani-
marum , quàm cæteri vnionum :
& magnum facerēt illarum quæ-
stum si diutiùs inter Insulanos

morari liceret. Verùm dicta iam profectio instabat dies, & secundus ad nauigandum ventus afflabat. Inchoatum igitur prædicationis laborem intermittere opus fuit, eumq; in commodius tempus differre. Indè digressi modico maris traiectu superato, continentem attigerunt, quàm variæ Carigiorum Nationes inhabitant, dispersis per agros latè mapalibus, Nomadum more, sedem pabuli ratione mutant. Has, quia nondùm matura res erat, Almeida tenui quadam Euangelij cognitione præstrinxit magis, quàm informauit, & gentis ferociam Christiana mansuetudine deliniuit. Quo liquidò apparuit nullam tantam esse feritatem, quæ non possit vnus hominis vsu, & comitate mitescere. Ad portum demùm quem petebant *Boigpatibam* nomine,

Deo

Deo benè iuuante peruenerunt. Hic magno incolarum plausu, & gratulatione excepti, id se facere confirmantes, quòd beatum ducerent illum diem, quò Societatis homines de Brasílica gente optimè meriti in eam regionē venirent, vt rectam ad cælum viã ab ea errantes incolas edocerent.

Paucis ad quietem corporum diebus datis; cæpere Socij Christianæ fidei præceptionibus Barbaros erudire, permultos baptismo abluere: nullis laboribus parcere, vt errantes ouiculas à Satanæ faucibus eriperent, & ad Ecclesiæ caulas adducerent. Dūque totus in id Almeida maiori, quàm vires ferrent, contentione incumbit, grauem ac periculosum morbum contraxit, in quo non minùs illustria pietatis, quàm patientiæ documenta præbuit. Nam cum acerbissimis cruciare-

tur ; ne vnā quidem vocem doloris indicem edidit ; neque vllam circumstantium opem ; vt in grauibus morbis fieri solet, implorauit . Contraque omnia corporis incommoda , inuicta animi constantia ; & æquitate pertulit . Vis porrò mali periculosior fuit , quàm diuturnior . igitur breui discusso periculo meliùs habere cæpit .

Fæda interim lues per Patrum vicos latè vulgata multos absumpsit , ac omnes fermè infecit . Arreptà indè occasione venefici , qui plurimùm apud Barbaros authoritatè valebant , ad conflandam Patribus inuidiam in vulgus spargere: ob illorum doctrinam valetudinem tentari; halitu aerem corrumpi ; aduentu vltimam regionibus perniciem inferri . Ceterùm huiusmodi mædacia in maius Sociorum decus,

&

& fidei incrementa cesserunt. Se-
quente quippè magis in singula
momenta Iue, Ioannes diuino,
vt euentus docuit, spiritu affla-
tus, præcepit, vt omnes, qui
illo morbi genere tenebãtur im-
pliciti, incisà vena sanguinem
mitterent: factum vt imperaue-
rat; moxque sanguine misso,
omnibus est restituta salus. Quo
diuinę virtutis experimēto vene-
fici pudore suffusi latebras quæ-
sierunt, eoque amoto obice, res
Christiana è sententia fluere, &
vberior operarum culturę fru-
ctus respondere, in finitimas quo-
que gentes prædicationis fama
peruadere, ac multas excire stu-
dio videndi Ioannem, & rectam
salutis viam, eo duce ingredien-
di. Sed exeunte iam præscripto
à maioribus missionis tempore,
& maturo in Sinum Ianuarium
reditu, diutiùs inter Patos ver-

fari Euangelij præconibus non
licebat. Itaque, compositis ve-
cumque rebus, & consilio pro-
fectionis Neophytis patefacto,
incrèdibile dictu est quàm gra-
uem animis dolorem ceperint,
quantum profuderint lacryma-
marum, quòd parentum loco Pa-
tres habebant; seque, ouium in-
star, horridas inter syluas mane-
re luporum dentibus, fraudibus-
que expositas vehementer dolo-
bant. Almeida tamen, & Fer-
nandes Superiorum mandata
Neophytorum dolori, ac lacry-
mis prætulērunt; eosque blande
solati, recipientes breui se iterum
affuturos, discessum vt quamprimum fieret, vrgebant. Illa de-
mum lege abire permissi, vt seni-
Paticæ gentis legati cum ipsis in
Fluuium Ianuarium simul irent,
qui de muniendo nostrorū ad eos
reditu apud Urbis Præfectum, &

So-

Societatis Prouincialem serio agitarent: ab ijsq; suppliciter orarent, vt suæ orbitati, ac solitudini consultum irent. Martio igitur iam adulto mense anni millesimi sexcentissimi decimi noni, conscensa cum Brasilorum legatis naue, secundis admodum ventis vsi Fluuium Ianuarium, è cuius portu superiori exierāt anno, incolumes redierunt.

CAPVT DVODECIMVM.

Aliam ad Goaitacazos missionem obit.

Confecta ad Patos expeditione, aliam ad Brasilos Goaitacazos (sic vocant) Ioannes suscepit; quàm gentis ingenium ferox, & mixta cum feritate barbaries, longè difficiliorē reddebat. Fusam in longum

D 5 tra-

tractum planitiem ij habitant
modico à mari spatio receden-
tem, quàm duo nobiles fluuij Pa-
raiba, & Macae, ceu Tygris, &
Euphrates Mesopotamiam, cin-
gunt. Alij prætereà non ita cla-
ri nominis amnes multa riparum
amænitate vestiti, varijs per cam-
pos meandris serpunt, donec in
Oceanum se exonerent. Ab uno
latere Regio Spiritus Sancti Co-
loniam, ab altero Sinus Ianuarij
Præfecturam attingit. Incolæ
non hominum more, sed bellua-
rum ritu viuunt. Plurimum her-
bis sponte nascentibus, piscatuq;
vescuntur: radunt anteriorem
capitis partem, reliquum proli-
xo capillitio tegunt, humeris,
quò terribiles appareant hosti-
bus, inundante. Nullos omnino
colunt Deos, augurijs ad insaniam
dediti vt futura præfagiant; inte-
stinis sese atterunt, ijsque conti-
nen.

mentibus bellis, nec vnquam fessa per inducias arma deponunt. Captos in prælijs hostes multorum dierum cura benè saginatos solemnibus mactant ceremonijs, & occisorum carnes habent in delicijs. Perpetuis licet inter se incensi odijs discordias alant, & bella, si fas est dicere, plusquàm ciuilia, gerant; si tameu exter- norum vis ingruat hostium, con- iunctis inter se viribus, animisq; in vnum collectis aduersùs illos subito conspirant. Procedente die, anno redempti orbis M.DC. XXX. cuiusdam nauis Lusitanæ causà, quæ ad proximum Goai- tacazijs littus vi tempestatis ab- repta in syrtes impegit, laxatisq; compagibus miserè perijt, finiti- mæ Brasilorum nationes Lusita- nis amicitiaæ foedere coniunctæ; id illorum arte & præstigijs fa- ctum ratæ, sumptis in eos armis,

vniuersos ad internecionem deleuerunt. Hæc de ijs cōmemorasse Barbaris operæ pretium duxi, ut omnibus palā fiat ad quas in altero orbe nationes Societatis homines, prædicandi Euangelij causa, expeditiones suscipiant; in quas ærumnas, & vitæ pericula se conijciant, ut vnius Dei gloriæ, & animorum saluti consulant.

Porro Goaitacazij cruenta per id tempus, quo Ioannes ad illos iuit, cum finitimis Lusitanis bellare gerebant; neque hi gentis ferociam armis domare, neque animos beneficijs ad pacem allicere poterāt. Ergo Societatis Prouincialis è re Christiana & publica fore putauit, duos è nostris Sacerdotes virtute præstantes ad eos mittere, pacis & religionis tractandę causa: qui quæ rare exemplo modestiæ ferinam possent domare barbariem; cui
sum-

summa erat rerum omnium pro lege licentia: vsus enim quotidianus docet ad inferendam in barbaris etiam mentibus mansuetudinem & humanitatem, breuem ac compēdiariam viam esse; ijs maximè virtutibus fidei præcones excellere. Rē Deo impense commendata, huiusmodi prouinciam imposuit Ioanni Lobato, eximiæ probitatis viro, qui multis postea clarus prodigijs in Sinu Ianuario fato concessit anno Christi M. DC. XXIX. & Ioanni Almeidae, cuius prudentiam, & paternam in Brasilos charitatem non semel expertus erat.

Exeunte Septembri mense, Anni M. DC. XIX. Caput frigidum petierunt; celebre id est, & nobile promontorium, quòd à positione loci, & frigoris inclementia nomen traxit; à Ianuario Sinu in Orientem tendentibus obie-

obiectum, & paucorum dierum
navigatione disiunctum. Hic se
nostris comitem addidit Step-
hanus Gomez, Capitis eiusdem
Præfectus, & Brasiliæ gētis val-
dè studiosus. Eo duo Ioannes
aucti socio, canois vesti vicina,
stringentes littora ad Bagrum vs-
que fluvium prospero sunt cursu
delati, ibique in terram egressi,
itinere satis longo, & sylvis ob-
sisto, non sine magno labore con-
fecto, ad optatam regionem per-
nenerunt. Ab incolis, maioribus
quàm præferret gētis barbaries
amoris significationibus sunt ex-
cepti, & ad suos admissi vicos,
varijsque munusculis, regionis
more, donati. Explorata gen-
tis benevolentia aggressi Patres
Christianæ legis vulgare myste-
ria, & veri Dei cognitionem ob-
cæcatis superstitione mētibus in-
gerere; easque paulatim ab in-
nata.

nata feritate ad humanitatē traducere . Addebat prædicationi pōdus morum integritas, & modestia oculorum, index continentia, quæ in Sociorum facie emicabat, & Barbaros vitiorum, quamquàm cæno immerfos, in sui admirationem rapiebat; & quemdam aperiebat aditum, ut radium Euangelicæ veritatis admitterent. Igitur breui gens illa, qua nulla vsquam aut minùs culta, aut magis immanis ad eam, diem fuerat, non modò mitis & facilis, sed magna ex parte erudita fidei mysterijs cæpit esse. Tantum Christi disciplina ad humanitatem valet. Cæterùm quia Brasiliæ genti mobile & versatile ingenium est; & nisi assiduus, ac præsens operarum accedat labor, qui illam in officio contineat, in pristinos facilè ritus, moresque reuoluitur; huius vitan-

tan-

tandi causa periculi, totis viribus institere socij, vt quos baptismo nuper abluerant, ij, data quamprimùm commoditate, solum verterent, & in proxima Capiti frigido regione, quæ Lusitanicæ ditionis est, sedes figerent; ibique in pagos & oppida distributi, leges sibi conderent, agros colerent, & institutum vitæ Christianæ cursum tenerent constantes, sub idoneis Societatis nostræ rectoribus & magistris.

Ad extremum de ineūdo cum Lusitanis pacis fædere tractatum; quod nullo fere negotio, imbutis iam vera religione animis, sancitum fuit. Compositis in hunc modum Sociorum industria rebus, quoniam præstituta iam à maioribus dies instabat, ab ea regione, non sine multis incolarum lacrymis, discesserunt. Conscensa nauis, Frigidi primùm Capitis

pitis Promōtorium feliciter præ-
teruecti, Sinum Ianuarium salui
& incolumes tenuerunt, vbi lætis
de constituta cum Barbaris pace,
& propagata inter illos religio-
ne, multiplex ciuitati vniuersæ
gaudium attulerunt.

CAPVT XIII.

*Redit ad Patos : biennium inter
illos moratus ad S. Pauli col-
legium reuertitur.*

ALias ex alijs missiones fere-
re videbatur Ioannes, vt
vberiore periculis & erum-
narum messem colligeret: famem
siquidem, sitim, æstum, defati-
gationem, rerum omnium ino-
piam, ipsam denique mortem,
vt animarum saluti consuleret,
in summis habebat delicijs. Id-
circò vixdum reuersus à Goaita-
ca-

cazijs , de repetenda ad Patos ,
quorum supra mentionem feci-
mus , expeditione cogitauit , ut
nostrorum opera hominum , &
remedio destitutis , omni cura &
studio subueniret . Visa res su-
perioribus maturà consultatione
digna , propter multas & graues ,
quæ per id fortè tempus incide-
runt , difficultates . Coacto ea-
de re domi concilio , alij in aliam
abierunt sententiam Patres ; &
tempus consultando trahebant .
Dirimendæ controuersie causa ,
nonnulli ex ijs optimum factu iu-
dicarunt , rem totam Patris Ge-
neralis arbitrio committere , qui
tum erat Mutius Vittelleschus ,
vir doctrina pariter & religione
insignis . Is , causâ Romam de-
lata , ritè examinatis in omnem
partem rationibus , decreuit , ut
duo è nostris Sacerdotes pruden-
tia , & pietate insignes , & in re-
bus

bus Brasiliensis benè versati, Patricam repeterent missionem, ibique sedem figerent, quò utiliùs in posterum, & commodiùs in illa Domini vinea laborarent. Explorata Generalis voluntate, duo fuerunt ad eam expeditionem Socij designati; Antonius Araùsius, & Ioannes de Almeida, non sine pia quadam æmulatione cæterorũ, qui illam suis humeris prouinciam imponi multis cum lacrymis postulabant.

Præcipitante iam anno 1622. ambò se commisere mari, vel vitam si res, posceret, pro Dei gloria, & adiumento proximorũ parati fundere. Ad obuiam primùm Insulã *Bonicuacampam* nomine, quæ medio ferè spatio inter Sinum Ianuarium & sanctorum oppidum iacet, secundis vētis delati: ibi dum vectores curandis parumper corporibus immo-

mo-

morantur, Ioannes in solitariū
locum littori proximum, orandi
causa, secessit; abstracto que
sensibus animo, totus Deo frue
batur. Magna diei parte ita me
ditando consumpta, instante iam
profectionis tempore, sensere
comites vnum illum desiderari.
Diū igitur per totam Insulam di
ligentissimè perquisitus, nec vi
piam inuentus, non leuem cura
etis sollicitudinem iniecit. De
mum vbi sese is à suauissimis
cum Deo colloquijs expediuit,
hominibus se reddidit, & in me
dio littore, focijs rei nouitate at
tonitis, repentè apparuit: quasi
in ipsius esset potestate hominum
aspectui se subducere, & reddere
cum vellet.

Paucis post diebus res longè
illustrior, & mirabilior contigit.
Sereno cælo & tranquillo nauig
abant mari. Ecce tibi in me
dio

dio ferè cursu visum vastæ molis
monstrum magno hiatu caput in
altum attollere , & toto ad glu-
tiendam canoam , qua veheban-
tur, impetu ferri . Cuncti immi-
nentis periculi metu terreri , ex-
palescere , despondere animos :
ad mortem se comparare: vni Io-
anni mens , animusque constitit:
itaq; pauore solutus ad puppim
sedens , defixa in superis mente ,
diurni p̄sum officij persoluebat .
Animaduerso tamen sociorum
periculo, hilari vultu procedit in
medium, & bono illos animo ef-
se iubet , & timorem prorsus o-
mittere ; statimque manu ducta
in modum Crucis , vbi se ad ca-
noam monstrum satis applicuit ,
immaniter hianti benedictionem
impertijt . Mirum visu , dictuq;
sensit in cruce diuinæ virtutis
pondus inesse: confestim conuer-
so in alteram partem cursu , in-
gen-

gentem è naribus reflans aqua
 vim, modò saltibus se super
 das attollens; modò aquis se im-
 mergens, ludentis more, inno-
 cuum à vectorum oculis se lon-
 gè proripuit: at illi Ioannis be-
 neficio, tantò periculo erepti, vi-
 cinum Barbaris portum, secundo
 tempestate, incolumes subierūt.

Excepere illi nostros ingenti
 lætitia & gratulatione, confluen-
 te è vicinis pagis multitudine
 omnium ordinum, vestes eorum,
 manus, pedes, impressa etiam
 solo vestigia exosculari certan-
 tium: inde quasi humeris, trin-
 phantium more, sublatis, & in
 apertam campi planitiem dedu-
 ctis; vbi seuocatis à reliqua turba
 natu maioribus, *Pattes* exponunt,
 se in eam sponte venire regionē,
 tot mari terraque exantlatis la-
 boribus, vt sedem in illa figant,
 tandiuque moram trahant Euā-

ge-

gelium prædicando, donec Creatorem mundi omnes agnoscant, eiusque legem obseruent, quò paratam bonis in cælo gloriam consequantur. Visi sunt Angelos audire loquentes, dictaque auidis auribus excipere, & summo assensu probare. Continuo extructa domus, in qua habitarent Patres, (tugurium veriùs appellares, cum ex aggestis tumultuaria opera truncis, transversisque lignis constaret:) huic politiori opere Aedicula Sacra, ad rem diuinam faciendam adiecta. Tum Socij in illorum conuersionem totis viribus incumbere: diu, noctuque cum rudioribus agere, vt eos Christi mysteria edocerent: nullis laboribus parcere, vt errantes ouiculas ad vnius veri Dei cognitionem adducerent; nec minus sermone, quam religiosæ vitæ exemplo legis,

gis, quam prædicabant, innocentiam & sanctitatem ostendere, quæ tanto salubrior & efficacior prædicatio esse solet ad lucrandos Ecclesiæ Ethnicos, quanto pulchrior est forma pietatis rebus, quam verbis, expressa

Cæterum laboriosi magis, quam utiles & fructuosi nostrorum conatus erant: tum quia Euangelii cursum veneficorum, qui multum apud illam gentem auctoritatem valent, morabatur improbitas tum quia Antonius, Ioannis socius & missionis præses, aliam ab illis agendi cum Barbaris rationem inierat: quippè qui cum esset sibi ipsi asper & infensus; quam apud se formauerat virtutis ideam ad eam conformare Neophytos vellet, cum ijs seuerius & vehementius, quam teneræ illæ mentes ferrè possent, alieno tempore agebat; eo euentu ut ab alienis

natis

natis à Christiana religione animis, indigenæ tantæ comparandæ virtutis spe deiecti, ad pristinos errores, barbariemque redirent. Ioannes contrà suaptè natura mitis, & humanus, haud ignarus nimia seueritate ingenia exasperari, & à suscipienda Christi fide auerti; Xauerij prætereà Indiarum Apostoli memor consilij: Non alia re magis ad Christum conuerti Ethnicos, Neophytosq; in suscepta iam religione contineri, quàm clementia, & comitate: his maxime virtutibus ad conciliandos Patrum animos vtendum esse censebat; & gradatim cum eisdè procedendum, donec tractu temporis haustam à maioribus feritatem, deponerent, & ad Christianam viuendi rationem mores accomodarent. Cùm suspecta valdè earum sint incrementa rerum, quæ subitotus habent profectus; & citò ruant

E   quæ

que breui crescunt. Neque ab hominibus in America paulò anteferarum ritu uiuentibus, atque in alta natis barbarie, tantam conuersionis initio vitæ innocentiam exigendam, ac si in media Europa luce nati, educatique fuissent.

Antonius nihilominus in sua persistebat sententia, & Ioannis cõsilia improbabat, quasi Barbari coniueret, & nimia indulgentia sanctitati Christiane religionis officeret. Quo satis constitit, præstanti sæpè virtute viros, & animorum contentione concordēs, inter se iudicijs, ac sententijs ex ingenio, ac indole dissidere.

In his rerum angustijs Almeida rectè se facturum putauit, si rem totam Patri Prouinciali, qui tunc erat Dominicus Coëllius, per litteras significaret, & illius exploraret sententiam, vt quidquid is sibi faciendum præscriberet, sine

cun-

cunctatione perficeret. His accep-
tis litteris, Prouincialis rescripsit,
vt Ioannes data quamprimùm
commoda nauigandi facultate,
naué conscenderet, & sancti Pau-
li domum repeteret. Antonium
verò iustis de causis diutiùs inter
Patos morari iussit Ethnicis con-
uertendis, Neophytisque pro vi-
rili parte iuuandis; seriò tamen
admonitum, vt mitiùs in poste-
rùm, & benigniùs cum illis age-
ret, quò maiores caperet animo-
rum fructus. Vtrique autem ido-
neos itineris, & stationis socios
assignauit.

Biennium, & eo ampliùs, in illa
regione consumpsit Almeida: &
licet ex macro, & sterili illo solo
parem suis laboribus fructum nõ
collegerit, permultos tamen ex
omni sexu, atque ætate mortales,
qui grauibus affecti morbis mor-
tali iam erant proximi, Christianis

facris, prout ferebant temporum
angustia, vtcumque instructos, sa-
lutari fonte lauit, & ad cælum, vti
fas est credere, breui defunctos
transmisit. Idem pietatis officium
peregit erga pueros, & infantes,
quos immatura mors ad sempiter-
num raptura foret interitum, nisi
baptismo lustrati æternum sibi vi-
tæ aditum aperuissent, quorum
ingentem fuisse numerum com-
perimus: horumque salutem suo-
rum illa in expeditione laborum
pretiū æstimauit, ex quibus splen-
didissimam sibi patientiæ coronā
in cælo contexit. Rebus igitur,
quoad eius fieri potuit, composi-
tis, profectionem in Lusitanorum
Coloniam adornauit. Conscensa
nauicula, secundis admodum ven-
tis vsus, ad Sanctorum portum
celerrima paucorum dierum na-
uigatione peruënit: cuius aduen-
tus, quò diutiùs, longiùsq; abfue-
rat,

P. Ioan. de Almeida . 101

rat, eò maius vniuersæ Coloniae
gaudium attulit.

Plures, annuntiandi Euangelij
causa, in Brasiliæ mediterranea,
Ioannes fecit excursions, quarum
certam, & accuratam cognitionem
per longissima regionum inter-
ualla assequi non potui Romæ,
in qua à multis iam annis dego:
ab ijs proinde describendis ab-
stinere volui: quoniam mihi est
animus certa tantum, & ex-
plorata; non dubia, aut
incerta litteris
prodere.

†

00000000

E 3

LI-